

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83404,Smulikowski-Franciszek-Nikodem.html>
2022-10-06, 12:23

Smulikowski Franciszek Nikodem

SMULIKOWSKI Franciszek Nikodem (15 IX 1900, Lwów – 19 IX 1987, Warszawa), geolog, mineralog, petrograf, geochemik, entomolog. Syn Zygmunta, sędziego i adwokata, oraz Marii z domu Próchnickiej, ojciec Witolda, petrografa, profesora w Inst. Nauk Geologicznych PAN.

W 1918 uzyskał maturę w Gimnazjum Realnym we Lwowie, ale w 1914–15 uczęszczał do Szkoły Polskiej w Wiedniu. Podjął studia górnicze w Politechnice Lwowskiej, przerwane służbą wojskową, po czym rozpoczął studia górnicze w Akad. Górniczej w Krakowie, by po pierwszym semestrze wrócić do uczelni lwowskiej. Uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej, po czym ponownie studiował na politechnice. Za namową prof. J. Tokarskiego przeniósł się na Uniw. Jana Kazimierza, nie zrywając jednak kontaktów z Politechniką Lwowską, w której w 1921–30 był asystentem, a później wykładowcą przy Zakładzie Mineralogii i Petrografii. Tam też uzyskał w 1924 doktorat na podstawie rozprawy *O glaukonicie* (1924). Habilitował się w Uniw. Jana Kazimierza na podstawie pracy *Materiały do znajomości skał magmowych Śląska Cieszyńskiego* (1929). Uzupełniał swą wiedzę w roku akademickim 1925/26 w uczelniach Wiednia i Paryża (odbył m.in. wycieczkę na Wyspy Kanaryjskie, a zebrane wtedy okazy skał stały się później przedmiotem kilku artykułów, m.in. *Contribution à la pétrographie des îles Canaries*, 1946, razem z A. Polańskim i M. Tomkiewiczem). W 1929–30 uczestniczył pod kierownictwem J. Tokarskiego w programie badawczym w Górach Czywczyńskich (Karpaty Wschodnie) i w powstałej monografii petrograficzno-geologicznej opracował rozdział *Amfibolity* (1934). W tym czasie podejmował problemy genezy skał osadowych w Karpatach fliszowych, choć później przedmiotem badań S. były głównie skały krystaliczne, zwłaszcza Wołynia i Sudetów.

W 1930–39 kierował Katedrą Mineralogii i Petrografii

uniwersytetu w Poznaniu, od 1934 jako profesor nadzwyczajny (uzwyczajnienie tamże w 1947). Nadal prowadził badania w Karpatach i na Wołyniu, przy czym kontynuował studia nad glaukonitem, odkrywając w tej skale minerał skolit (*Skolite un nouveau minéral des groupe de glauconite*, 1936). Wyniki ówczesnych prac podsumował w rozprawie *Studia petrograficzne obszarów granitowych na północnym Wołyniu* (1947).

W czasie II wojny światowej wykładał mineralogię i geochemię w uniwersytecie we Lwowie (do 1941), po czym pracował w tamtejszym oddziale Amt für Bodenforschung, zajmując się rejestracją kamieniołomów (*Kamienie budowlane Polski*, 1947). W 1944 przymuszony przez Niemców do wskazania wychodni manganu w Górach Czywczyńskich, zdołał zbiec.

W 1945–53 kontynuował pracę w uniwersytecie w Poznaniu. Podjął wówczas badania serii krystalicznych Sudetów, obszarów stosunkowo słabo rozpoznanych wcześniej przez Niemców. Podjął wówczas współpracę z prof. H. Teisseyre z Uniw. Wrocławskiego, tworząc zespół zajmujący się wszechstronnie ewolucją geologiczną tego masywu. Pierwszy etap prac S. udokumentował opracowaniem *Uwagi o starokrystalicznych formacjach Sudetów* (1952) oraz – opracowaniem zbiorowym – *Przewodnik do wycieczek XXIV Zjazdu PTG w Sudetach w r. 1951* (1953).

Po reformie organizacji nauki w Polsce w 1952 personel poznańskiej Katedry został wcielony do wydziału geologii UW, gdzie S. został kierownikiem Zakładu Petrografii Skał Krystalicznych (do 1968, później w ramach Inst. Geologii, Mineralogii i Petrografii). W 1956 współorganizował Zakład Nauk Geologicznych PAN, wówczas już jako członek korespondent PAN (członek rzeczywisty w 1966). W tych dwóch placówkach, przy współpracy z Inst. Geologii Centralnego Urzędu Geologii (zwłaszcza Oddziału Sudeckiego we Wrocławiu), zgromadził zespół ważnych petrografów (m.in.: J. Ansilewski, N. Bakun-Czubarow, M. Borkowska, J. Burchard, A. Nowakowski, W. Smulikowski, A.K. Teisseyre). Dzięki temu masyw sudecki stał się jednym z najlepiej poznanych w skali światowej.

Rozprawa *Zagadnienia genetycznej klasyfikacji granitoidów* (1958) stanowiła próbę usystematyzowania terminologii, a jednocześnie naprowadziła S. na problem skał zw. eklogitami, typowych dla pogranicza skorupy i płaszczka Ziemi. Ich obecność dziś na powierzchni, zwłaszcza w Masywie Śnieżnika, rzucała wiele światła na ewolucję globu przed kambrem. Znalazło to wyraz w publikacjach: *Petrographical Notes on Some of Their Eclogites of East Sudetes* (1960), *Les éclogites et leur genèse cours du metamorphisme regional* (1962), *Ekologity Gór Śnieżnickich* (1967), *Classification of Eclogites and Allied Rock* (1972), *Interrelations Between Eclogites and Mafic Rock of the Granulite Facies* (1980), *On the Porphyroblastic Eclogites of the Śnieżnik Mountains in the Polish Sudete* (1985, wspólnie z W. Smulikowskim).

S. publikacjami z okresu powojennego także dokumentował wyniki swych badań petrograficznych w Bułgarii, opisywał skały zebrane przez siebie i innych w czasie podróży naukowych. Wśród nich opisał także eksponaty rud przywiezionych z Boliwii przez R. Kozłowskiego (zbierane przed 1921). Pisał również o potrzebie intensyfikacji badań mineralogiczno-petrograficznych oraz o osiągnięciach placówek, którymi kierował.

Ogłosił kilka podręczników, w tym *Geochemia* (1952, wersja odnowiona razem z A. Polańskim z 1969), *Minerały skałotwórcze* (1973, razem z M. Borkowską) i in.

S. od młodości interesował się, i dokumentował to publikacjami, chrząszczami ziem polskich, głównie rodziną ryjkowcowatych.

Był jednym z najbardziej rozpoznawalnych na świecie przedstawicieli nauki w Polsce, co wiązało się z jego udziałem w różnych gremiach międzynarodowych, uczestnictwem w kongresach za granicą, wykładami w różnych uniwersytetach. Miał wiele odznaczeń i wyróżnień, w tym nagrodę państwową I stopnia za studia nad eklogitami Sudetów (1970). Był doktorem honoris causa Uniw. Wrocławskiego (1982).

Był członkiem redakcji, a okresowo redaktorem naczelnym

czasopism: biuletynów PAN serii nauk o Ziemi, „Archiwum Mineralogicznego” oraz „Geologia Sudetica”. W przeddzień śmierci zakończył pracę nad książką *Droga po kamieniach. Wspomnienia* (1994), stanowiącej dziś źródło do dziejów nauk geologicznych – nie tylko w Polsce – w XX w.

PSB (S. Konarski); Śródka.

„Archiwum Mineralogiczne” 1989 (A. Polański); „Przegląd Geologiczny” 1998 (J. Znosko).

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)